

Remissvar
Utbildningsdepartementet**Dnr**
U2025/00401

Ett likvärdigt betygssystem SOU 2025:18

Sveriges Lärare har inbjudits att svara på rubricerad remiss. Förbundet yttrar sig kring de delar som har konsekvenser för förbundets medlemmar.

Övergripande synpunkter

I över 30 år har den svenska skolan haft ett kriterierelaterat betygssystem. Till skillnad mot betygsberedningens antaganden (SOU 1992:86) har konkurrens om utbildningsplatser, konkurrens mellan skolor och andra förändringar lett till större krav på betygssystemets likvärdighet och rättssäkerhet, inte mindre. Sveriges Lärare kan likt utredningen konstatera att inga av de åtgärder som vidtagits för att stärka likvärdigheten har avhjälpt problematiken. Problemen ligger tyvärr rotade i det kriterierelaterade systemets natur. De kriterier som beskriver olika kvaliteter av kunskap och som avgör vilket betyg en elev får är mångtydiga, och ibland direkt svårtolkade. Lärare tolkar kriterierna olika och sätter därmed inte betyg utifrån samma måttstock. Sveriges Lärare välkomnar därför utredningens förslag.

Det har skett förändringar under dessa 30 år som betygsberedningen inte kunde förutspå. Särskilt betydelsefullt är att friskolereformen genomfördes vilken inneburit att konkurrensen om eleverna hårdnat, speciellt i storstadsregionerna. Marknadiseringen av skolan har gjort betygen till hårdvaluta i konkurrensen om elevernas skolpeng. Utredningen lyfter denna problematik och formulerar det mycket tydligt: *Det kanske mest anmärkningsvärda med det svenska betygs- och urvalssystemet är kombinationen av en skolmarknad där friskolor får göra vinst samtidigt som de lärarsatta betygen ligger till grund för behörighet och urval. Betygen i Sverige blir på så vis en valuta för skolans aktörer, där aktörerna själva "sitter på sedelpressen".* Kritik mot detta system har lyfts otaliga gånger i många olika sammanhang av Sveriges Lärare.

Den skarpa godkänthgränsen är ytterligare ett problem i det nuvarande systemet. En stor andel elever kommer inte vidare från grundskolan till ett nationellt program i gymnasieskolan. Antalet obehöriga har legat ganska konstant på cirka 15 procent de senaste åren. Sverige sticker ut jämfört med länder med liknande förutsättningar och utifrån vad svenska elever presterar vid internationella kunskapsmätningar. En majoritet av förbundets medlemmar är positiva till ett avskaffande av den skarpa godkänthgränsen, betyget F. Sveriges Lärare är således positiva till utredningens förslag att avskaffa den skarpa godkänthgränsen.

Det är svårt att se att det nuvarande betygssystemet skulle kunna göras mycket bättre. Sveriges Lärare instämmer därmed i utredningens slutsats att det krävs ett nytt betygssystem för att säkerställa likvärdiga och rättvisa betyg, något förbundets medlemmar instämmer i. Frågan är då hur ett sådant system ska se ut. Icke att förglömma är att de lärarsatta betygen på ett bra sätt förutsäger hur eleverna kommer att klara studierna på nästa steg i skolsystemet.

Sveriges Lärare tillstyrker det förslag som föreligger i betänkandet. Förslaget framstår som ett relevant och rimligt sätt att säkerställa att ett betyg är lika mycket värt oavsett på vilken skola

det är satt samtidigt som det föreslagna systemet säkerställer att det betyg läraren satt fortsatt är en betydande del av elevens meritvärde. Det är dock ett förslag som reser ett antal frågor vilka förbundet presenterar och kommenterar nedan.

Sveriges Lärare tillstyrker:

- Införandet av ett system med kalibrerade meritvärden.

Sveriges Lärare välkomnar:

- Avskaffandet av den skarpa godkäntgränsen i betygssystemet.

Sveriges Lärare föreslår att:

- Det föreslagna betygssystemet behöver definierade kriterier på något fler av stegen i den 10-gradiga skalan. Företrädesvis på något av de högre stegen, 7 eller 8.

Sveriges Lärare vill i övrigt framföra att:

Det föreslagna systemets komplexitet och legitimitet – elever och vårdnadshavare

Under de 30 år den svenska skolan har haft ett kriteriebaserat betygssystem har kriterier och värdeord konkretiserats och kommunicerats till elever och vårdnadshavare. Detta har tagit mycket tid i anspråk för lärare och bidragit till att skifta fokus från lärande till fokus på bedömning. Det har på gott och ont tillvant elever och vårdnadshavare till att försöka förstå bedömningsgrunderna. Den modell med kalibrering som utredningen föreslår är sofistikerad och kommer på sikt att öka likvärdigheten i betygssättningen. Den är också mycket komplicerad vilket kan innebära att den har svårt att vinna legitimitet då inte elever, vårdnadshavare och det omgivande samhället fullt ut förstår hur den fungerar. Här krävs betydande insatser på många plan för att på ett begripligt sätt förklara hur systemet fungerar.

Det föreslagna systemets komplexitet och legitimitet – lärare

I undervisningsprocessen och det lärande som den ska leda till är det nödvändigt med formativ bedömning. Det är vägen för eleven att förstå vad den kan och hur den kan gå vidare för att lära det som ska läras. Det föreslagna betygssystemet innebär en stor kulturförändring i hur lärare ska arbeta formativt utifrån de kunskapskrav som skolan har. Det kräver ett omfattande implementeringsarbete med relevant fortbildning i bedömning utifrån det nya systemet.

Det föreslagna systemets komplexitet och legitimitet – organisatoriskt

Det föreslagna kalibrerade betygssystemet är mycket avhängigt av att olika tekniska lösningar fungerar smärtfritt. Då de nationella slutproven ska genomföras digitalt och rättas centralt så måste den plattform som ska användas vara 100-procentigt säker. Sammanbrott liknande det som ägt rum under läsåret 2024/25 med de nationella proven får inte förekomma. Det är också viktigt att i god tid rekrytera de som ska rätta de delar som inte automaträttas. Det är legitimerade lärare som kommer att efterfrågas i sammanhanget och de måste få goda förutsättningar för att genomföra ett sådant uppdrag.

Det föreslagna systemets komplexitet och legitimitet – kalibrerat resultat

På skolor där de satta betygen är högre än de sammantagna resultaten på nationella slutproven kommer elever med höga betyg att få ett lägre meritvärde än vad de satta betygen indikerade. Det satta betyget kan vara korrekt, en elev har uppfyllt kriterier för det högsta betyget och ska därigenom ha det betyget. Det kan då bli svårt att argumentera för den sänkning av meritvärdet som blir fallet. På individnivå kan systemet därför i vissa fall uppfattas som orättvist. På samma

sätt kan det slå åt andra hållet, problematiken är densamma men kritiken blir kanske inte lika stark i det senare scenariot.

I uträkningen av det samlade betygsvärdet i gymnasieskolan viktas de olika ämnen utifrån vilket omfång i antal poäng de haft i utbildningen. De nationella slutprovens olika ämnen viktas dock inte. Förbundet ställer sig frågande till motivet till detta och om inte det riskerar att vissa ämnen får ”för stor” betydelse i det samlade betygsvärdet utifrån deras betydelse för elevens utbildning.

De nationella slutproven

Det finns en betydande oro bland förbundets medlemmar när det gäller att nationella prov på ett mer direkt sätt än idag ska vara en del av elevens meritvärde. Många elever har svårt att prestera under de omständigheter som det innebär att skriva ett prov som har en så avgörande betydelse. Extra svår är situationen för elever med NPF-diagnoser och frågan blir då hur många undantag som kan göras och ändå bibehålla det föreslagna betygssystemet.

Förbundet ser en risk att de nationella slutprovens ökade betydelse kan tränga undan annat innehåll i undervisningen. Det är därför av största vikt att utredningens förslag om att de lärarsatta betygen ska baseras på elevernas ämneskunskapers bredd och djup genomförs tillsammans med läroplansutredningens förslag om hur bedömningen ska utgå från ämnenas syfte och innehåll.

I och med hur den svenska vuxenutbildningen är organiserad idag så kan inte kalibrerade betyg införas här. I stället kommer eleverna att skriva de nationella proven som ett examensprov. Detta minskar incitamenten att öka likvärdighet och rättvisa i den kommunala vuxenutbildningen som skolform. Studier visar att likvärdigheten i ett system med examensprov inte är högre än i det kriteriebaserade system vi har idag. Hur betygssättningen ska se ut på vuxenutbildningen måste undersökas vidare. Förbundet ser att ett första steg är att i grunden omorganisera vuxenutbildningen genom att den kontinuerliga antagningen till vuxenutbildningen slopas och ersätts med ett system där elever antas vid fastställda tidpunkter. Det kanske skulle kunna skapa förutsättningar för ett kalibrerat system även inom vuxenutbildningen.

Det finns en risk med provträngsel i de sista årskurs 3 i gymnasieskolan, trots att något av proven kan skrivas i någon av de tidigare årskurserna. Det kommer med säkerhet att innebära att vårterminen måste avslutas tidigare än idag för att hinna med proven och kanske för att ge eleverna viss tid för inläsning och repetition. Det är viktigt att detta inte inkräktar på den undervisningstid som lärarna har till sitt förfogande och eleverna har rätt till. Den idag rådande regleringen med garanterad undervisningstid kan vara problematisk i sammanhanget. Förbundet förordar därför att den garanterade undervisningstiden regleras i en timplan inom hela gymnasieskolan. Regeringen bör skyndsamt tillsätta en timplaneutredning för gymnasieskolan.

Sveriges Lärares synpunkter och medskick

9.2 En betygsskala 1–10

Att det föreslagna kalibreringssystemet kräver en numerisk skala med lika stora skalsteg är förstaeligt. Frågan är ändå om det krävs så många steg som 10. Det kommer att uppstå gränsdragningsproblem där läraren ska motivera varför en elev fick betyget 5 i stället för betyget 6. Här kan man också undra hur skillnaderna mellan de tre stegen, 1–3, under den godtagbara nivån ska avgöras. Det är en sak att statistiskt avgöra hur stor andel av elever som ska ha ett visst betyg men det är en helt annan sak att kommunicera detta på ett adekvat sätt till berörd elev.

Det är svårt att se att de föreslagna betygskriterierna kommer att leda till en likvärdig bedömning mellan olika lärare:

- 1–3 mindre än godtagbara kunskaper
- 4–5 godtagbara kunskaper
- 6–7 goda kunskaper
- 8–9 mycket goda kunskaper
- 10 utmärkta kunskaper

Förbundet inser att det föreslagna kalibreringssystemet till viss del kommer att utjämna de skillnader som finns. Systemet riskerar dock samtidigt att leda till ett betydande arbete för lärarna med att särskilja eleverna. Att på ett så konkret sätt som möjligt motivera för elever, och i vissa fall vårdnadshavare, varför betyget blev det som det blev är en ytterst komplicerad uppgift.

Förslaget bygger på att betyget 4 enligt utredningen ”tydliggör att det finns en kunskapsnivå som samhället vill tillförsäkra eleverna och som de ska ges ändamålsenlig undervisning för att nå”. Av detta följer att denna nivå måste definieras med någon form av kriterier och att den blir den nya godkäntnivån. För övrigt ska läraren utgå från elevernas bredd och djup i elevernas kunskaper i förhållande till ämnets syfte och innehåll. Denna bredd och detta djup ska värderas enligt kriterierna ovan. Det blir här frågan om en mer relativ betygssättning där en elevs bredd kommer att jämföras med en annan elevs bredd. Det finns en betydande risk att bedömningen inte kommer att ske på ett likvärdigt sätt. Sveriges Lärare anser därför att systemet behöver definierade kriterier på något fler av stegen i den 10-gradiga skalan. Företrädesvis på något av de högre stegen, 7 eller 8.

9.2.4 Konsekvenser av införandet av godtagbar nivå

I det föreslagna systemet kommer den godtagbara kunskapsnivån att vara lika med betyget 4. Det innebär att ett samlat betygsvärde vid utgången av grundskolan ska vara minst fyra. Det innebär dock inte att eleven behöver ha betyg fyra i alla ämnen utan att det handlar om snittbetyget. En elev kan med andra ord ha mindre godtagbara kunskaper i ett eller flera ämnen. Här ser Sveriges Lärare att det kommer att krävas krav på betyget fyra i vissa ämnen för att vara behörig för ett nationellt gymnasieprogram.

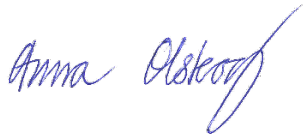
Behörighetskrav behöver inte vara desamma för alla gymnasieprogram. Förbundet anser att ett differentierat system vad gäller behörighet är att föredra. På det sättet kommer relevanta krav att ställas på eleverna och därigenom ökar sannolikheten att de kommer att klara studierna på aktuella gymnasieprogrammet. Elevens förkunskaper i olika ämnen spelar en väsentlig för elevens studieförutsättningar inom olika program och inriktningar. Vid en enkätundersökning i oktober 2024 svarade 8 av 10 lärare att de är för ett differentierade behörighetskrav vid intag till gymnasieskolan. Förbundets medlemmar är med andra ors starkt för differentierade behörighetskrav.

Sveriges Lärares avslutande synpunkter

Det är många omfattande reformer som implementeras för närvarande i den svenska skolan och många genomgripande reformer håller på att förberedas av regeringen. Så sent som år 2022 fick grundskolan förändrade kursplaner och en förändrad läroplan. År 2028 ska grundskolan bli tioårig och från och med höstterminen 2025 blir gymnasieskolan ämnesutformad i stället för kursutformad. Detta är bara tre exempel bland många andra.

Utredningar och kommande förslag måste korsläsas och dess konsekvenser måste analyseras grundligt kopplat till respektive skolform för att undvika krockar och oönskade effekter. Förbundet ser med viss oro på hur nämnda reformer ska implementeras parallellt på ett realistiskt sätt av våra medlemmar. Oron grundar sig i hur tidigare implementeringsarbete vid stora förändringar organiserats. Det är med andra ord centralt att alla de förändringar som nu föreslås samordnas, organiseras och implementeras på ett sådant sätt att Sveriges lärare och elever så smärtfritt som möjligt klarar övergången.

Stockholm, 9 juni 2025
Sveriges Lärare

Anna Olskog
Förbundsordförande

Mats Andersson
Utredare